

„Valószínű kontamináció eredménye, valamelyik népdalunk szövegével keveredett. Ezt erősíti meg a 3. versszak, amely szerelmi dal egy strófája”
(*Kibédi népballadák*. Bukarest, 1975).

Joggal írta tehát Katona Imre, hogy a népballadát „...átmeneti formák széles övezete veszi körül.”

Ráduly János

Görög Ilona

(*A csodahalott*)

— Bizony csak meghalok, anyám, édesanyám,
Görög Ilonáért, karcsú derekáért,

Karcsú derekáért, gombos ajakáért,
Gombos ajakáért, piros orcájáért!

— Ne halj, fiam, ne halj, Bertelaki László,
Csináltatok néked olyan csudamalmot,

Kinek egyik köve bélángyöngyöt hányjon,
Másodköve pedig sustákat, petákat.

Oda is eljönnek szüzek, szép leányok,
A tied is elgyün, szép Görög Ilona.

— Eresszen el, anyám, anyám, édesanyám,
Csudamalom-látni, csudamalom-látni.

— Ne menj, lányom, ne menj, megvetik a hálót,
Megvetik a hálót, megfogják a márnát!

— Bizony csak meghalok, anyám, édesanyám,
Görög Ilonáért, karcsú derekáért,

Karcsú derekáért, piros orcájáért,
Piros orcájáért, gombos ajakáért!

— Ne halj, fiam, ne halj, Bertelaki László,
Csináltatok néked olyan csudatornyot,

Kinek magassága az eget fölértje,
Kinek szélessége Tisza partját érje.

Oda is eljönnek szüzek, szép leányok,
A tied is elgyün, szép Görög Ilona.

— Eresszen el, anyám, anyám, édesanyám,
Csudatorony-látni, csudatorony-látni,

Kinek magassága az eget föléri,
Kinek szélessége Tisza partját éri.

— Ne menj, lányom, ne menj, szép Görög Ilona,
Megvetik a hálót, megfogják a márnát!

— Bizony csak meghalok, anyám, édesanyám,
Görög Ilonáért, karcsú derekáért,

Karcsú derekáért, gombos ajakáért,
Gombos ajakáért, piros orcájáért.

— Halj meg, fiam, halj meg, Bertelaki László,
Ide is eljönnek csudahalott-látni,

A tied is eljő, szép Görög Ilona,
A tied is eljő, szép Görög Ilona.

— Eresszen el, anyám, anyám, édesanyám,
Csudahalott-látni, csudahalott-látni,
Ki érettem megholt, halálé változott!

— Nem eresztlek, lányom, lányom, édes lányom,
Megvetik a hálót, megfogják a márnát! —

Avval csak beszökött öltöző házába,
A nyakába vette fontalan szoknyáját,

Elejébe vette (a) fehér előruhát,
A lábába húza piros patkós csizmát.

— Kelj föl, fiam, kelj föl, Bertelaki László,
Mert a határon jön szép Görög Ilona,
Kiér te megholtál, halálé változtál!

Kelj föl, fiam, kekj föl, mert a lábodnál áll,
Kíért te megholtál, halálé változtál!

— Láttam én halottat, de ilyent sohase,
Kinek az ő lába felszökőleg álljon,

Kinek az ő karja ölelőleg álljon,
Kinek az ő szája csokolólag álljon! —

Avval csak felszökött Bertelaki László...

(Rugonfalva)

Gyere hozzám vacsorára

(A gyáva szerető)

— Jere hezzám vacsorára,
Apró vágott káposztára,
Béjöhetsz, szüvem, bátron!

— Héj, nem merök én béjönni,
Ó én édös angyalom,
A gyertyának világánál
Eszrevösznek, csillagom!

— Vödd el a gyertyának hammát,
Nem lássák meg a világát,
Béjöhetsz, szüvem, bátron!

— Héj, nem merök én béjönni,
Ó én édös angyalom,
A kutyának ugatásán
Eszrevösznek, csillagom!

— Vess egy darab koncot neki,
Az ugatást elfelejti,
Béjöhetsz, szüvem, bátron!

— Héj, nem merök én béjönni,
Ó én édös angyalom,

A csidmámnak kopogásán
Eszrevösznek, csillagom!

— Köss keszkenyőt a sorkára,
Nem hallik a kopogása,
Béjöhetsz, szüvem, bátron!

— Héj, nem merök én bémönni,
Ó én édös angyalom,
Az ajtónak nyikorgásán
Eszrevösznek, csillagom!

— Hájazd meg az ajtó sorkát,
Nem hallik meg a nyikorgás,
Béjöhetsz, szüvem, bátron!

— Héj, nem merök én bémönni,
Ó én édös angyalom,
Ajakunknak cuppanásán
Eszrevösznek, csillagom!

— Héj, te vitéz, hát te mit érsz,
Ha még csókolódni is félsz?!
Elmehetsz már dógodra,
Nem szorultam csókodra,
Elmehetsz már, nem kellesz,
Nem vagy előttem kedves!

(Udvarhelyszék)

Én leányom pávát őriz

(A pávás leány)

— Én leányom pávát őriz
A hegyekön csak egyedül.
Jaj, leányom, jaj!

Jőnek hozzá jövevények,
Három szép ifi legények.
Jaj, leányom, jaj!

Mondták néki a legények:
— Jövel velünk az erdőbe. —
Jaj, leányom, jaj!

— Ha veletek utam veszem,
A pávámat hová teszem?
Jaj, ja-ja-ja, jaj!

— A pávádat hajtsd forrásra,
Mert azt nem bízhatod másra.
Jaj, leányom, jaj!

Így elmének az erdőbe,
Sötét erdő sűrűjébe.
Jaj, leányom, jaj!

Gonosz szívekkel ott hagyták,
S a páváját elhajtották.
Jaj, leányom, jaj!

— Lányok, én azt mondom néktök,
Álnokságnak ne higgyetök! —
Jaj, ja-ja-ja, jaj!

(Homoródszentpéter)

Sárighasú kígyó

(A szeretet próbája)

— Menyecske, menyecske, te barna menyecske,
Rég megmondtam néked, ne menj a cserésbe. —

Bément a cserésbe, lefeküdt a fűbe,
Sárighású kígyó bébútt kebelébe.

— Anyám, édesanyám, kedves és jó dajkám,
Sárighasú kígyó bébútt kebelembe.

Arra kérem magát, vegye ki belőle,
Szerelmes szívemet megemészti benne.

— Nem veszem, leányom, kezemet megmarja,
Az én kicsi gyenge ujjam leszakajsza.

Inkább elleszek én jó leányom nélkül,
Hogysem én ellegyek gyenge karom nélkül.

— Bátyám, édes bátyám, kedves és jó bátyám,
Sárighású kígyó bébútt kebelembe.

Arra kérem magát, vegye ki belőle,
Szerelmes szívemet megemésztí benne.

— Nem veszem, testvérem, kezemet megmarja,
Kezemet megmarja, ujjam leszakajsza.

Inkább elleszek én jó testvérem nélkül,
Hogysem én ellegyek gyenge karom nélkül.

— Kedvesem, kedvesem, húséges kedvesem,
Sárighású kígyó bébútt kebelembe.

Arra kérem magát, vegye ki belőle,
Tüdőmet, májamat megemésztí benne. —

Erre az édese meg is keseredett,
Gyenge karjaira ruhát tekergetett.

Bényúlt kebelibe, kivette belőle:
Sárighású kígyó aranyalma leve.

S így hát az édese jobb, mint hív szülöttje,
Tizenkét éve hogy mind őtet kereste.

(Csíkerákos)

Annóka

(A várva várt udvarló)

— Hozd el, hamar szolgál, jól tartott lovamot,
Hadd vegyem előmben régi utaimot,
Hadd menjek látnia az én asszonkámnak.
Az én asszonkámnak, édes Annókámnak.

Honn vagy-e, hon vagy-e, lelkem szép asszonyom?
 — Honn vagyok, honn vagyok, szerelmes virágom!
 Jövel be, jövel be, szerelmes virágom,
 Serem is jó vagyon, borom is jó vagyon.

Innod is jót adok, enned is jót adok,
 Neked ónkupából, másnak fakupából,
 Neked ingyen adok, másnak pénzért adok,
 Ágyat is jót adok, jól el is nyugotlak.

(Háromszéke)

Egyszer egy királyfi

(A szerelem próbája)

Egyszer egy királyfi mit gondolt magába,
 Hm-hm-hm, ha-ha-ha, mit gondolt magába:

Felöltözött szépen kocsisi ruhába,
 Hm-hm-hm, ha-ha-ha, kocsisi ruhába.

— Jó estét, jó estét, gazdag ember lánya,
 Hm-hm-hm, ha-ha-ha, gazdag ember lánya.

— Adjon Isten önnek, kocsisi legénynek,
 Hm-hm-hm, ha-ha-ha, kocsisi legénynek.

Kerüljön előre, üljön a küszöbre,
 Hm-hm-hm, ha-ha-ha, üljön a küszöbre.

— De nem azért jöttem, hanem azért jöttem,
 Hm-hm-hm, ha-ha-ha, hanem azért jöttem,

Jössz-e hozzám, vagy sem, jössz-e hozzám, vagy sem,
 Hm-hm-hm, ha-ha-ha, jössz-e hozzám, vagy sem?

— Nem menyek, nem menyek, gazdag leány vagyok,
 Hm-hm-hm, ha-ha-ha, gazdag leány vagyok,

Gazdag legényt várok, gazdag legényt várok,
 Hm-hm-hm, ha-ha-ha, gazdag legényt várok.

— Jó estét, jó estét, kosárkötő lánya,
Hm-hm-hm, ha-ha-ha, kosárkötő lánya.

— Adjon Isten önnek, kocsisi legénynek,
Hm-hm-hm, ha-ha-ha, kocsisi legénynek.

Kerüljön előre, üljön szegény székbe,
Hm-hm-hm, ha-ha-ha, üljön szegény székbe.

— De nem azért jöttem, hanem azért jöttem,
Hm-hm-hm, ha-ha-ha, hanem azért jöttem,

Jössz-e hozzám, vagy sem, jössz-e hozzám, vagy sem,
Hm-hm-hm, ha-ha-ha, jössz-e hozzám, vagy sem?

— Elmenyek, elmenyek, szegény leány vagyok,
Hm-hm-hm, ha-ha-ha, szegény leány vagyok.

Szegénynek szegény kell, gazdagnak gazdag kell,
Hm-hm-hm, ha-ha-ha, gazdagnak gazdag kell.

Akkor a királyfi mit gondolt magába,
Hm-hm-hm, ha-ha-ha, mit gondolt magába:

Felöltözött szépen királyi ruhába,
Hm-hm-hm, ha-ha-ha, királyi ruhába.

— Jó estét, jó estét, gazdag ember lánya,
Hm-hm-hm, ha-ha-ha, gazdag ember lánya.

— Adjon Isten önnek, király-őfelségnek,
Hm-hm-hm, ha-ha-ha, király-őfelségnek.

Kerüljön előre, üljön bárányszékbe,
Hm-hm-hm, ha-ha-ha, üljön bárányszékbe.

— De nem azért jöttem, hanem azért jöttem,
Hm-hm-hm, ha-ha-ha, hanem azért jöttem,

Jössz-e hozzám, vagy sem, jössz-e hozzám, vagy sem,
Hm-hm-hm, ha-ha-ha, jössz-e hozzám, vagy sem?

— Elmenyek, elmenyek, gazdag leány vagyok,
Hm-hm-hm, ha-ha-ha, gazdag leány vagyok.

Gazdagnak gazdag kell, szegénynek szegény kell,
Hm-hm-hm, ha-ha-ha, szegénynek szegény kell.

— Nem kellesz, nem kellesz, gazdag ember lánya,
Hm-hm-hm, ha-ha-ha, gazdag ember lánya.

Inkább kell, inkább kell kosárkötő lánya,
Hm-hm-hm, ha-ha-ha, kosárkötő lánya.

Jó estét, jó estét, kosárkötő lánya,
Hm-hm-hm, ha-ha-ha, kosárkötő lánya.

— Adjon Isten önnek, király-őfelségnek,
Hm-hm-hm, ha-ha-ha, király-őfelségnek.

Kerüljön előre, üljön szegény székbe,
Hm-hm-hm, ha-ha-ha, üljön szegény székbe.

— De nem azért jöttem, hanem azért jöttem,
Hm-hm-hm, ha-ha-ha, hanem azért jöttem,

Jössz-e hozzám, vagy sem, jössz-e hozzám, vagy sem,
Hm-hm-hm, ha-ha-ha, jössz-e hozzám, vagy sem?

— Nem menyek, nem menyek, szegény leány vagyok,
Hm-hm-hm, ha-ha-ha, szegény leány vagyok.

Gazdagnak gazdag kell, szegénynek szegény kell,
Hm-hm-hm, ha-ha-ha, szegénynek szegény kell.

Viszik a szegény lányt fényes palotába,
Hm-hm-hm, ha-ha-ha, fényes palotába.

Viszik a gazdag lányt bolondok házába,
Hm-hm-hm, ha-ha-ha, bolondok házába.

(Kibéd)

Este guzsalyosba, reggel a malomba

(*Guzsalyosban*)

— Este guzsalyosba, reggel a malomba,
Ha a mónár maga sárga arany vóna,
Mégse mennék véle többég guzsalyosba,
Mer az leányának üress az orsója.

Üress az orsója, tele se fonhatja,
Mert a szeretője mindég játszodtassa.
Hat lóval, hintóval kell menni utánna,
Nem illik a szegény embernek házába.

(*Sóvárád*)

A búzamezőben háromféle virág

(*Virágok vetélkedése*)

A búzamezőben háromféle virág,
A legelső virág a szép búzavirág.

A második virág a szép szőlővirág,
A harmadik virág a szép szegfűvirág.

Felele nékiek a szép búzavirág:
— Szebb vagyok, jobb vagyok annyival náladnál,

Mer ingemet visznek az oltári helyre,
Ott ingem neveznek Jézus szent testinek. —

Felel nékiek a szép szőlővirág:
— Szebb vagyok, jobb vagyok annyival náladnál,

Mer ingemet visznek az oltár szegibe,
Ott ingem neveznek Jézus szent véreinek. —

Felel nékiek a szép szegfűvirág:
— Szebb vagyok, jobb vagyok annyival náladnál,

Mer ingem leszednek, koszorúba kötnek,
Legények, leányok kalapjukba tesznek,
Kevélyen viselik, pokolra vettetnek.

(Kászonújjalu)

Lányok, lányok, rólam tanuljatok

(Lányanya siralma)

Lányok, lányok, róllam tanuljatok,
A legénynek csókot ne adjatok.
S mer az a csók nem esik hiába,
Hull a könnyem a bölcső fájára.

Kis Iluska a szoknyáját varrja,
Bal lábával a bölcsőt ringassa.
— Aludj, aludj, ártatlan virágja,
Szerелеmből jöttél a világra.

S Kis Iluska karjai, karjai,
S nem akarnak hajlani, hajlani.
Meg kell annak hajlani, hajlani,
Ha meg akar ölelni, csókolni.

(Kibéd)

Ráduly János

Régi népi foglalkozás — a pipepásztorkodás

1. A maros megyei Kibéd legjelentősebb népballada-énekesének tudását az *Elindultam bosszú útra*. A kibédi Majlát Józsefné Ötvös Sára népballadái (Bukarest, 1979) című könyvben tettem közkinccsé. A bevezető tanulmányban hangsúlyoztam, hogy adatközlőnk „...összesen negyvenöt balladatípust ismer, s ennek a készletnek mind mennyisége, mind minősége külön figyelmet érdemel. Egyike a legtöbb népballadát ismerő énekeseknek, az általa megőrzött balladaváltozatok pedig nyelvi-stilisztikai szempontból is kivételes értékűek.”

A munka, a közös „együttműködés” során — nyilván — Sári néni életútjának fontos epizódjaira is utalnom kellett. Elmondta, hogy már kilenc éves korában a község egyik pipecsordáját őrizte, majd — több kibédi és szomszéd falusi társával együtt — Nyitra megyébe került, ahol répát ástak gróf Károlyi Lajosnak. 1914-től 1919-ig Budapesten találjuk, ahonnan „csak az ötödik évre” került haza. Férjhez ment. „Urammal kezdtük megint a pipéket őrizni, leányka korom óta huszonnégy évet tettem a községnek a pipepásztorkodással. Uram is segített, de ő inkább a kovácmesterséget folytatta. Aztán hogy jött a háború, csak 1945-ig vótam pipepásztor, akkor maradtak ki a pipeőrzések.”

2. Milyen múltja volt/van a pipepásztorkodásnak, egyáltalában: mikor kezdődött a házi szárnyasok tenyésztése? Jó összefoglalást találtunk a *Magyar Néprajzi Lexikon*. Főszerkesztő Ortutay Gyula. Első kötet. A—E. (Bp., 1977) című kiadványban. A baromfitartás című szócikk (225-229. old) két szerzője, Paládi Kovács Attila és Diószegi Vilmos taglalják a legfontosabb adatokat. Magát a fogalmat így írják körül: a baromfitartás „házasított madárfélék (tyúk, lúd, kacs, pulyka, galamb, gyöngytyúk) tenyésztésén alapuló állattartási ágazat.” A szerzőpáros elmondja: „Története a *bankivatyúk* házasításával kezdődött az i. e. 3. évezredben az Indus folyó völgyében... a liba, a kacs és a galamb házasítása a Földközi-tenger mellékén ment végbe az i. e. 2-1. évezred folyamán... a baromfitartással török népek révén ismerkedett meg a magyarság a Fekete-tenger térségében. Népünk szerény méretű baromfitartása a honfoglalás után bővült a házilúd és a házikacs tenyésztésével. A 11-12. sz.-ban a magyar jobbágyok már egyházi tizedet adtak lúdjaikból... A 16-17. sz.-ban a majorsági gazdálkodás ki-fejlődésével a baromfitartás árutermelő ágazattá vált. A 17. sz. elején már nemcsak a hazai piacokon értékesítették a baromfitartás termékeit, hanem külföldön
